

De gemiste afspraak

Madrid, 24 oktober 2019

Tres chere Simone de Beauvoir,

De afgelopen dagen heb ik me hier in Spanje afgevraagd wat ik u na al die jaren zou kunnen schrijven om de epistolaire kloof van ruim vijfendertig jaar te kunnen dichten. De deadline voor dit brievenboek nadert met rasse schreden, maar ik weet nog steeds niet met welke zin en vooral op welke toon ik onze korte briefwisseling zou moeten hervatten. Ik heb vandaag uw essay over Madrid nog eens herlezen, dat u vlak na de oorlog schreef en waarin u zich verbaasde over de overdaad en luxe die u in het centrum aantrof en die zo'n bitter contrast vormde met de armoede in de verre buitenwijken, en ik kan u verzekeren dat er wat dat betreft in al die jaren nog niet veel veranderd is.

Ik heb uw teksten op internet opgezocht - een reusachtige bibliotheek die op een al dan niet draagbaar beeldscherm te raadplegen is en u ongetwijfeld met uw onstelpbare lust tot onderzoek zou hebben aangesproken, hoewel u ook twijfels over het vaak onduidelijke waarheidskarakter gekoesterd zou hebben - enfin, ik heb her en der gegrast, in oude aantekeningen zitten lezen, en nu de tijd dan werkelijk begint te dringen, ben ik gewoon maar aan deze brief begonnen, aan een wankel tafeltje op een terras in een zijstraatje van het Plaza Maior dat u in 1945 ook al bezocht. De zon schijnt hier nog altijd genadeloos fel, de kleuren van de uitgestalde etenswaren zijn ook nog even uitbundig, maar Franco is, ter uwer geruststelling, al lang overleden, en daarmee ook zijn dictatuur, hoewel de politieke problemen in Spanje nog lang niet voorbij zijn. Na Baskenland vechten nu ook de Catalanen voor hun onafhankelijkheid, waarbij ze op een meer dan stevige repressie van de nationale Spaanse regering mogen rekenen.

Maar daarover wil ik u nu niet schrijven. Mijn gedachten gaan uit naar onze kortstondige briefwisseling, waaraan in 1986 met uw overlijden een abrupt einde kwam. Sindsdien word ik overspoeld door gevoelens van spijt als ik terugdenk aan die late oktobermiddag van amper twee jaar ervoor dat ik voor de deur van uw appartement aan de boulevard Montparnasse in Parijs stond en niet durfde aan te bellen, ondanks uw vriendelijke uitnodiging om u te bezoeken en te discussieren over mijn doktoraalscriptie, die ik u in een daad van overmoedigheid had opgestuurd. Ik bleef maar staan dralen voor de deur met uw naam bordje erop, niet wetende wat te doen.

Die scriptie van mij, u zult deze ongetwijfeld vergeten zijn, ging over uw vierdelige autobiografie en was nogal kritisch van toon, omdat ik, als de overijverige waarheidszoekster die ik was - en misschien nog altijd ben - meende te hebben 'ontdekt' dat u bewust bepaalde zaken had weggelaten en

pijnlijke kwesties had weggelaten of verdoezeld, die later in heel hun tragische dramatiek wel uit de gepubliceerde brieven naar voren zouden komen. Ik begreep niet waarom juist u, die van andere schrijvers altijd op strenge toon 'eerlijkheid en authenticiteit' had geeist en zelfs in uw recensie van de *Anti-Mémoires* van Andre Malraux had gemeend te moeten schrijven dat het 'de grootste leugen van een schrijver is om die dingen expres weg te laten, die niet in zijn straatje van pas komen', zich nog geen paar jaar later precies aan diezelfde omissies schuldig zou maken.

Ach, ik was teleurgesteld, juist omdat ik u zo bewonderde. U was mijn eerste filosofische heldin, van wie ik het mede door u zelf zo zorgvuldig geschapen beeld noodgedwongen aan de werkelijkheid moest aanpassen. Tijdens het schrijven was u langzaam van uw voetstuk gevallen, en de hele scriptie lang was die val - en mijn verdriet daarover - nog tussen de regels door te lezen. Vanwege die kritische toon had ik geen antwoord van u verwacht, maar dat antwoord kwam dus wel, natuurlijk, aan moet heeft het u nooit ontbroken noch aan nieuwsgierigheid naar een Nederlandse studente die zich zo naarstig in uw werk en leven had verdiept. Maar liefst twee keer antwoordde u mij, in een zwierig handschrift op flinterdun luchtpostpapier, vergezeld van de uitnodiging op de boulevard Montparnasse thee te komen drinken. Met de mildheid die alleen grote geesten kunnen opbrengen voor de drieste oprispingen van kritiek en verzet van de jongere generatie.

Ik woonde toen pas net in Parijs, waar ik bij Julia Kristeva studeerde, die overigens recentelijk nog een boek over u publiceerde, *Beauvoir présente* (2016), een van de vele studies die onlangs zijn verschenen, want nee, u bent nog niet vergeten, uw werk evenmin, zelfs verre van dat. Ik had die bewuste middag uw beide brieven ter ondersteuning van het moraal in mijn tas gestopt, en was vanaf het Parc Montsouris naar uw huis gelopen, en draalde daar, het was eind oktober 1984, dus op de kop af vijfendertig jaar geleden, wel een half uur voor de ingang van uw appartement heen en weer. Rond een uur of vier, had u geschreven, dan drinken we samen een kopje thee en bespreken we de mogelijke betekenis van het onderscheid tussen de literaire genres van de memoires en de autobiografie. Het was inmiddels al kwart over vier en ik bleef maar dralen, uw beide breiven brandend in mijn tas. U twijfelde welliswaar aan de zin van dat literaire onderscheid, had u me in uw brief al uitgelegd, maar ik daarentegen worstelde nog altijd - overigens geheel in lijn met de existentialistische leer - met noties als waarheid en kunst, oprechtheid en authenticiteit. U had niet zozeer een autobiografie geschreven, zo luidde onverbiddelijk de conclusie van mijn scriptie, noch een literair werk met al het genadeloze zelfonderzoek van dien, maar eerder een vorm van 'memoires', zoals politici als bijvoorbeeld De Gaulle dat gewend waren te doen. En dat had ik nog trots aan u opgestuurd ook.

De methode van mijn 'scriptieonderzoek' was overigens akelig eenvoudig geweest; ik had uw later gepubliceerde briefwisselingen gewoon naast de vier delen van uw autobiografie gelegd en was al heen en weer springend tussen de

beide teksten tal van lacunes, omissies, leugens en opzettelijke verdraaiingen op het spoor gekomen. Van het kalme, mooie en bijna rimpelloze leven dat u zelf had geschetst bleef in de brieven maar weinig over. Bijvoorbeeld in heel uw vuistdikke autobiografie is amper een woord te vinden over de meest turbulente periode uit uw leven, de even intense als tragische liefdegeschiedenis met de Amerikaanse schrijver Nelson Algren, die wellicht ook de grootste bedrieging voor u zelf als wel voor uw verhouding met Sartre heeft gevormd. We lezen in uw vuistdikke autobiografie nauwelijks een woord over de vernederingen, de onzekerheden en uw tomeloze verdriet over deze liefde, die uw bestaan zo hevig aan het wankelen wist te brengen, het was een liefdesaffaire, *rien d'extraordinaire*, als we u moesten geloven. En onderwijl voert u in uw roman *De Mandarijnen* Algren op als het personage Lewis Brogan die juist van mening is dat 'de ergste leugen doen is alsof je de waarheid vertelt.' Hoe moest ik dat als studente met elkaar rijmen? Ik begreep niet hoe u ondanks al dat hameren op waarheid en authenticiteit zelf bewust een mythe van uw leven had gemaakt.

Of wat moest ik denken over al dat zwijgen in uw autobiografie over de vele erotische avonturen van Sartre? In een brief uit 1938 schreef hij u met groot genoegen dat 'hij met een donkere vrouw heeft geslapen, vuil als de duivel, sterk geurend en heet. Ze heeft de mooiste billen van de wereld, als waterdruppels, zo stevig en zwaar...' en zo gaat het maar door, maar u beschreef die bewuste dag in uw autobiografie even braaf als zuinigjes als volgt: 'Vanochtend heb ik een brief van Sartre ontvangen. Hij schrijft me dat hij eindelijk een onderwerp voor een nieuwe roman gevonden heeft.' Ja, het is waar dat Sartre in een post scriptum van deze brief ook en passant dit nog even vermeldt, maar met geen woord repte u over wat er allemaal aan die opmerking voorafging noch welke impact deze brief – en vele gelijksoortige anderen – op u moet hebben gehad. Waarom niet, vroeg ik mij als studente af, waarom mogen we uw pijn niet lezen, uw zwakte, uw wanhoop over Algren of over al dat woeste vreemdgaan van Sartre en zijn ronduit seksistische beschrijvingen van andere vrouwen, aan u, zijn levenspartner en nota bene de auteur van *De tweede sekse*?

Ach, wat was ik verbolgen en teleurgesteld over die mythevorming. Alsof u mij persoonlijk de waarheid over het leven en de liefde, over macht, lust en erotiek, had onthouden. Hoe moest ik dan waarachtig leren leven als zelfs mijn heldinnen de zaak bleven verdraaien? Maar misschien vermoedde ik ook toen al, dralend voor uw appartement op die herfstmiddag in 1984, dat mijn grote mate van verbolgenheid onvoldoende recht deed aan uw werk, uw tomeloze inzet of uw onophoudelijke strijd voor rechtvaardigheid, want mijn hand bleef doelloos voor de deurbel hangen en tot aanbellen kwam het niet. Op zeker moment besloot ik maar om te keren en liep met gebogen hoofd en schoppend tegen de herfstbladeren weer terug naar huis. Ik liet verstek gaan. Bij de grootste Franse filosofe van de 20e eeuw. De gemiste kans van mijn leven. Want ik had u oprecht kunnen vragen hoe ingewikkeld het toch allemaal is, te strijden tegen

universeel onrecht, maar onderwijl niet goed raad weten met situaties van persoonlijk onrecht noch goed weten hoe daar verslag van te doen. Ik had u kunnen vragen hoe u zo met verve kon strijden voor de Menschheit, maar zo zwak in de schoenen stond als het om uw persoonlijke kwetsures ging.

In *De druk der omstandigheden* vroeg u zich af: 'Waarom heb ik sommige dingen niet verteld? Waarom heb ik sommige zaken willens en wetens achterwege gelaten? Misschien omdat zij té persoonlijk, té gevoelig, té heilig voor de literatuur zijn.' Toen ik die zin als vierentwintigjarige student las kon ik mijn ogen niet geloven. Hoe kon een schrijfster nu zoiets beweren? Kunst ontstaat toch juist bij gratie van het té persoonlijke, té gevoelige of té heilige, zo meende ik. Maar misschien, zo denk ik nu, gaf u er destijds eenvoudigweg de voorkeur aan om ons een exemplarisch leven voor te houden, zogenaamd het uwe, opdat wij, voor het merendeel de vrouwelijke lezers die zich ijverig aan het emanciperen waren, zouden blijven geloven dat het toch mogelijk was: én vrijheid veroveren én verschillende liefdes beleven, en de wereld bevrijden, én autonoom romans en filosofische essays schrijven, en onrecht bestrijden én politieke actie voeren... Als ik uw autobiografie nu nog eens opsla, kan mij soms een intense vermoeidheid overvallen.

En toch. En toch heeft u dat allemaal gedaan en vele jaren volgehouden. Het is bijna ongelooflijk wat u in slechts één enkel leven bij elkaar geschreven heeft, net zoals het al even onvoorstelbaar is hoeveel lezers u wel niet geïnspireerd heeft om zelf de vrijheid van het schrijven, het denken en het handelen op te zoeken. U heeft met uw boeken de levens van honderdduizenden lezers veranderd, u heeft alle filosofische verkooprecords ooit gebroken, en tegelijkertijd heeft u van uw leven één groot experiment, dat wil zeggen één grillig, mooi en fascinerend kunstwerk gemaakt. Met alle tragiek van de zelfopoffering, van de hartstocht en de ongelijke machtstrijd van dien. U was niet alleen een schrijfster, maar ook een politica, een actievoerster, een levenskunstenaar en een voorbeeld voor velen. Misschien heeft u ons daarom uw diepste pijn willen besparen. Opdat wij de moed niet zouden verliezen. Dat was een misrekening van uw kant, want waarschijnlijk had u ons nog moediger gemaakt als uw ook uw momenten van wanhoop met ons had gedeeld.

Het is iets wat ik op dit moment van mijn leven en vijfendertig jaar na onze briefwisseling - want ziet u, ik ben in de tussentijd ook schrijfster geworden en ja, ook een politiek betrokken essayist - nog vaak tegen mezelf moet herhalen. Probeer niet alleen de kunst, de filosofie, het klimaat of de mensheid te redden, maar red ook eens jezelf door je kwetsbaarheid, je verdriet, je teleurstellingen en de vele kwetsures die we nu eenmaal tijdens het leven opdoen met anderen te delen. Dat heeft uiteindelijk misschien wel meer politieke invloed dan het voorbeeldige verhaal van 'met mij persoonlijk is overigens niet zo veel aan de hand'. Zo heb ik ten slotte ook nog kunnen leren van uw misrekening en onze, door mij persoonlijk nog altijd diep betreunde, gemiste afspraak. Soms moet je als schrijver over de waarheid heen stappen om

overeind te kunnen blijven. Maar soms moet je diep in de afgrond durven kijken om waarachtig en authentiek met en voor anderen te kunnen leven en schrijven.

Weet ondertussen dat uw werk nog altijd wereldwijd gelezen en bestudeerd wordt en dat u dus u in die zin de titel van uw eigen boek '*Alle mensen zijn sterfelijk*' weersproken heeft. Want uw werk is onsterfelijk gebleken en uw naam is voor onnoemlijk veel vrouwen spreekwoordelijk geworden voor een vrije en gepassioneerde manier van denken en schrijven. U bent een van mijn filosofische moeders die ik, zoals het 'ongehoorzame dochters' betaamt, bij tijd en wijle te streng tegen het licht heb gehouden, maar zonder wie ik niet zou zijn geworden wie ik thans probeer te zijn. Ik hoop dat ik dit in deze brief althans enigszins heb weten duidelijk te maken,

In grote dankbaarheid daarom,
en met bijzonder hartelijke en zeer welgemeende groeten,

uw studente,

Joke J. Hermsen